

prazne vračati iz Evrope, kamor so vozile olje, kože, meso in rude, kot "balast" nalagale marmor, ki so ga nato vgrajevali v palače. Argentina pač ni imela potrebe po večjih količinah evropskih proizvodov.

V dvajsetih letih 20. stoletja se stari priseljenci utopijo v največjem valu priseljevanja primorskih in manjšem prekmurskih, belokranjskih in drugih Slovencev, ko se začne tudi organizirano življenje imigrantov. *S tem se konča prvo obdobje priseljevanja Slovencev, ki poteka hkrati s koncem t. i. teritorialne ekspanzije in kolonizacije Argentine*,¹³⁰ vključene ob koncu 19. stoletja in v prvih letih 20. stoletja z dokončno razdelitvijo ozemlja. To je pomenilo, da se bo nova generacija slovenskih kmetov, ki bo prispela po prvi svetovni vojni, morala spremeniti predvsem v industrijske delavce.

Po prvi svetovni vojni tako govorimo o drugi, a v resnici prvi in edini množični fazi priseljevanja Slovencev.

b. Množično slovensko priseljevanje

Po prvi svetovni vojni je pod Italijo prišla kar tretjina slovenskega naroda, od koder pa so se začeli kmalu seliti. Politični pregnanci so bežali predvsem v Pariz, Kraljevino Jugoslavijo¹³⁰ ali v Sovjetsko zvezo, od koder so lažje še naprej politično delovali, drugi pa čez morje. Prvi Primorci so začeli prihajati ob koncu leta 1922, množično pa že prihodnje leto. Politične spremembe so bile osnovni vzrok, da se je v tem obdobju, predvsem v Argentino, izselilo največ Slovencev. Razlog je bil prihod fašizma na oblast v Italiji, ki je z ekonomskim, političnim in policijskim nasiljem načrtno iztrebljal manjšinsko kulturo.¹³¹

V enem svojih govorov je Mussolini napovedal in nato uresničil izganjanje slovenskega in hrvaškega prebivalstva, namesto njih pa naseljeval Italijane. Politika italijanske fašistične stranke je bila kar najbolj olajšati izselitev manjšin (torej hrvaške in slovenske), ne sicer popolnoma odkrito, nato pa naselitev Italijanov na tem območju. Tako se je začel tudi množični eksodus Primorcev v Argentino. Tam pa so se Primorci znašli v okolju, kjer je bila okoli leta 1923 največja in najširše organizirana imigrantska etnična skupina italijanska, saj je imela 350 društev s kar 400.000 člani, med njimi tudi "Club Fascista".

V dvajsetih letih je izseljevanje jugoslovanskih in s tem slovenskih izseljencev potekalo predvsem iz francoskih, nemških in italijanskih luk, iz jugoslovanskih pa zelo malo, kar je pripisati dejstvu, da domače ladijske družbe niso imele primernih ladij za prevoz oseb.

Tudi za slovenske priseljence je Imigrantski hotel v Buenos Airesu pomenil prvi stik z Argentino. Tisti, ki so imeli sorodnike, so hotel kmalu

130. 70 % od najmanj 100.000 slovenskih in hrvaških izseljencev iz Julijske krajine je med obema vojnama odšlo v Jugoslavijo, drugi pa predvsem v Argentino.

131. O raznarodovalni politiki kot poglavitnem vzroku izseljevanja Primorcev med obema vojnama glej Milica Kacin - Wohinz, Raznarodovanje primorskih Slovencev – dejavniki za izseljevanje, zbornik Kulturno ustvarjanje ..., str. 23–31.

zapustili. Ni pa bilo malo težav, predvsem zaradi neobveščenosti. Denimo, če so imigranti imeli v potnem listu še vizo za Čile ali Urugvaj, so izgubili ugodnosti in pravico do bivanja v hotelu, saj so jih oblasti obravnavale kot tranzitne potnike.

V Buenos Airesu so se začele pojavljati odvetniške pisarne, ki so dajale razne usluge slovenskim izseljencem, predvsem pa obveščale rojake o možnostih naseljevanja po Argentini. Za tiste, ki so želeli v oddaljene province, je to pomenilo, da bodo predvsem ostali kmetje. Za tiste, ki so hoteli ostati v Buenos Airesu ali Cordobi, pa je to pomenilo iskati službo, stanovanje (največkrat konventi), trpeti lakoto, izkoriščanje itn. Izkoriščanja in revščine pa je bilo mnogo, saj je prenekateri izseljenec v dvajsetih letih stradal, živel na prostem ali se bolan vračal, od koder je prišel. Tisoči propadlih kmetov in delavcev brez zaposlitve so taval po ulicah in od mesta do mesta iskali zaposlitev. Tudi ko so zaposlitev dobili, so jih delodajalci skrajno izkoriščali, če pa so se upirali, so lahko končali v zaporu, osumljeni revolucionarnega delovanja, ali pa so jih izgnali. Le redki so iskali pomoč pri rojakih, večina se je zaradi sramu skrila. To je eden od pomembnih razlogov, da se je večina Slovencev porazgubila po širni Argentini, zlasti na začetku, ko še ni bilo izseljenskih društev.

Ena odvetniških pisarn, ki je bila na voljo izseljencem, je bila "Slovenska pisarna" Rudolfa Leban v ulici Donato Alvarez 2518 v "slovenskem" naselju La Paternal v Buenos Airesu.¹³² V tej pisarni so leta 1927 pripravili prvo brošuro z napotki za priseljence¹³³ v slovenskem jeziku ali, kot piše v brošuri, "prvo slovensko tiskano delo v Argentini", kjer med drugim zasledimo naslednje vrstice: *"Zgodovina nam pripoveduje, a današnje pokolenje občuti na lastni koži, da narodi ne trpijo samo za časa vojne, nego tudi precej časa po vojni. To povojno trpljenje teži danes na celo Evropo; s posebno trdostjo pa na naše rojake Primorce. Zakaj to vsi Slovenci dobro vemo."*

Posledica tega je izseljevanje v masah iz domačega kraja v tuji svet. Kdor le more, t. j. kdor ima dovolj denarja za pot, beži. Kam? Kamor le more: v Jugoslavijo, v Avstralijo ali v Južno Ameriko.

Kakor že naslovni napis te brošure kaže, razpravljali bomo v naslednjem o Južni Ameriki, ali bolje rečeno, o Argentini. To pa zato, ker je Argentina izmed držav Južne Amerike, zemlja najboljših pogojev za napredek.

Slovenci, posebno Primorci, so začeli prihajati v Argentino šele koncem leta 1923. Tedaj je nas bilo tukaj vsega skupaj le nekaj desetkov. Sedaj pa,

132. Rudolf Leban je bil aktiven slovenski izseljenec. Bil je zaposlen v banki, ki je financirala nastanek slovenske kolonije La Llave. Toda po stari praksi, s katero so priseljence močno izkoriščali in goljufali, je tudi pri banki nastal škandal, zaradi katerega je moral Leban banko zapustiti. Leban je leta 1924 izdajal časopis Primorje, bil leta 1926 z Jekovcem soustanovitelj časopisa Gospodarstvo in Slovenskega pevskega društva Primorje.

133. Osnovni namen brošure je bil pridobiti slovenske priseljence za naselitev v koloniji La Llave. Ker je to bil predvsem dober posel za banko in oderuške lastnike obdelovalnih površin, kmetje niso dolgo obstali in s tem je bilo konec tudi slovenske kolonije. Posameznim kolonistom pa je uspelo izplačati dolgove, kot, denimo, v Villa Regina, provinca Rio Negro, kjer so se naselili izseljenci iz Vipavske doline in Goriških brd, ki so leta 1935 postali tudi lastniki zemlje. Glej Anton Podlogar, Slovenci v Rio Negro – argentinski Kaliforniji, Slovenski koledar 1973, Izseljenska matica Ljubljana.

začetkom leta 1927, šteje celokupna slovenska naselbina v Argentini že okoli 10.000 ljudi.

*Ta strašansko brzi narastek, mislimo, dovolj jasno govori o gospodarskih razmerah tukaj in pa tamkaj do*¹³⁴

Tudi iz drugih slovenskih pokrajin, razen Primorske, so se izseljevali v Argentino.¹³⁵ Največ priseljencev je takoj po vojni prihajalo iz obubožanih Bele krajine in Prekmurja,¹³⁶ kjer je, kljub rodovitni zemlji, izseljevanje bilo posledica politično-ekonomske ureditve in zanemarjanja razvoja v Avstro-Ogrski in Kraljevini Jugoslaviji. Mnogi Prekmurci so v Argentino prispeli tudi prek ZDA, čeprav so emigrantom iz vzhodnih držav Evrope že omejevale priseljevanje.

Prekmurci na zabavi okoli leta 1940.

134. Argentina, Slovenska naselbina v "Colonia la Llave", Provincija Mendoza – Okraj San Rafael, Podatki za vse, ki se nameravajo naseliti v Argentini, Slovenska pisarna, Buenos Aires 1927, str. 3.
135. V dnevniku Clarín se je 24. novembra 1997 pojavil članek, v katerem argentinski športni novinar Luís Angel Sanchez trdi, da je nekaj časa v mestu Azul delal tudi nekdanji jugoslovanski predsednik Josip Broz Tito (po materi Slovenec iz Podčetrčka in po očetu Hrvat), vendar pod lažnim imenom. Tito tega sam ni javno potrdil. Sanchez se je večkrat srečal s Titom, ki je bil velik ljubitelj nogometa. Nekateri trdijo, da je tudi delal pri gradnji slovite železnice "Tren de las nubes", vendar pa so te anekdote prenesene iz pripovedovanj, predvsem posledica tega, da je "nekdo slišal od drugega". Če je Tito bival v Argentini, je to bilo lahko le pred prvo svetovno vojno, vendar pa se postavlja vprašanje, zakaj pod tujim imenom, če v tem času še ni bil prisiljen bežati pred policijo. Podobno nekateri trdijo, da se je pod lažnim imenom bojeval v Španiji, vendar je tudi to malo verjetno. Težko je odkriti motiv za takšno skrivnost. Kljub temu pa ostaja vprašanje, zakaj se je v pogovoru z argentinskimi nogometaši, ki jih je sprejemal med obiskom v Jugoslaviji, zanimal za podrobnosti, zaradi katerih tudi Sanchez ugotavlja, da je Tito bival v Argentini. Na drugi strani tudi ni jasno, zakaj Sanchez tega nikoli ni vprašal kar Tita.
136. Prekmurje, rodovitna pokrajina v Sloveniji, ob meji z Madžarsko, "slovenska Pampa". Bela krajina je bila naseljena pretežno s potomci Srbov, ki so pred Turki bežali na zahod. Tudi njihov jezik je mešanica slovenskega in srbskega jezika.

Argentinsko policijsko spričevalo o nekaznovanosti za slovenskega izseljenca Josipa Glaviča iz Šmihela pri Žužemberku.

V poročilu argentinskega generalnega konzula v Beogradu obstaja trditev, da je izseljevanje Slovencev sicer okoli leta 1927 večje, ni pa bilo pomembno v primerjavi s priseljevanjem iz drugih jugoslovanskih pokrajin. Razlogi so v tem, da je Slovenija "predvsem industrijska, delavci lahko najdejo delo, emigrirajo pa predvsem kmetovalci in drugi brez poklicev". Medtem ko se iz Srbije, Bosne in Hercegovine izseljujejo relativno redki, vidi generalni konzul razlog za to v dejstvu, da tamkaj prevladujejo predvsem patriarhalne navade, med katerimi je strah pred neznanim ovira pri izseljevanju.

Spričevalo jugoslovanskih kraljevih oblasti, ki potrjuje nekaznovanost Josipa Glaviča.

Argentinska migracijska politika se je neprestano prilagajala in navodila so prihajala zelo hitro. Komaj so konzuli v Jugoslaviji začeli izvajati neko navodilo, je že prišlo drugo, so se pritoževali. Tako je konzul iz Splita v poročilu za leto 1927 opozarjal, da je "splošen vtis, ki ga imamo o 'Balkancih', do neke točke napačen, ko govorimo o pričujoči državi ..." ¹³⁷ Nato pa nadaljuje: "... težko bi našli tip (izraz se nanaša na 'jugoslovansko raso', izraz, s katerim konzul označuje vse Jugoslovane, op. M. S.), ki bi združeval toliko

137. Poročilo argentinskega konzulata v Splitu o imigraciji (Zaupno), 24. aprila 1928. Diplomatski arhiv Ministrstva za zunanje zadeve, Expediente 9/1928.

Potni list in dovolitev za izselitev Marije Glavič in njenih treh otrok iz Šmihela pri Žužemberku.

dobrih značilnosti, ki bi prispevale k njenemu nastanku (v mislih ima 'prihodnjo argentinsko raso', op. M. S.), kot Jugoslovani. So beli, zdravi in močni, vajeni vseh težav, ki si jih je mogoče zamisliti, in revščine, ki vlada v nekaterih delih te države, kar verjetno prispeva k temu, da umirajo šibkejši otroci, da bi ostali le močni ljudje ..." V tem smislu tudi druga poročila ugotavljajo, da so Jugoslovani skupek različnih etničnih skupin, zelo različnih kultur in načina življenja in jih ni mogoče spravljati v "isti koš".

Generalni konzul svoje statistično poročilo za leto 1927 zaključuje z ugotovitvijo, da je v tem letu večina jugoslovanskih izseljencev iz Srbije, Hrvaške-Slavonije, Slovenije, Bosne in Hercegovine, Dalmacije ter Vojvodine izbirala Argentino za svojo prihodnjo domovino.¹³⁸ Predvsem so se izseljevali moški med petnajstim in petdesetim letom, ki pa se v glavnem niso nameravali vrniti v domovino, kot opisuje generalni konzul Argentine v svojem poročilu junija 1928. Verjetno je ta poslednja ugotovitev sporna, saj so se v resnici mnogi vračali v domovino, mnogi pa so tudi dajali take izjave, ne sicer konzulu.

Denar, ki so ga pošiljali, je bil v Kraljevini Jugoslaviji osnovni vir deviz v dvajsetih letih.

Slovenci so v svoji dolgi zgodovini pod tujo oblastjo bili predvsem kmetje, toda v Argentini, ki se je začela pospešeno industrializirati, se je večina spremenila v industrijske delavce in se naselila v velikih mestih, predvsem v Buenos Airesu in okolici, Rosariu, Cordobi in Salti. Delavske plače so bile

138. Informe migratorio del reino serbio-croata-esloveno, año 1927, Generalni konzulat Argentine v Beogradu, 2. maja 1928.

slabe, medtem ko so profesionalna delovna mesta bila rezervirana predvsem za argentinske državljane. Tisti, ki so se odločili za kmetijstvo, pa so se naselili v provincah Cordoba, Santa Fe, Buenos Aires, Chaco, Misiones, medtem ko je v Mendoza in Patagonijo odšlo precej manj Slovencev.¹³⁹

Trgatev pri Marušičevih v Mendoza okoli leta 1950.

Ob koncu dvajsetih let 19. stoletja je tudi v Argentini vladala velika nezaposlenost. Prizadela je mnoge Slovence, ki so mesece zaman iskali zaposlitev. Razen pomoči rojakov, ki so imeli po sreči delo, na drugo pomoč niso mogli računati, še najmanj od doma, kjer niso vedeli za težave izseljencev, predvsem zato, ker jim ti zaradi sramu niso želeli opisovati svojih težkih začetkov v Argentini. Predvsem je med krizo nezaposlenost prizadela moško prebivalstvo. Ženske imigrantke, ki jih je bilo tudi manj, so lažje dobile zaposlitev.¹⁴⁰

V brošuri za Slovence nadalje piše:

*“Življenje dnevničarjev in sploh delavcev po tvornicah je precej težko in razmeroma slabo plačano. Ti nimajo izgleda, da bi si opomogli in prišli do zaželjenega blagostanja. Prištedijo si lahko ob dolgotnem naporu in varčevanju le kakšen tisočak!”*¹⁴¹

139. V primerjavi s Črnogorci in Dalmatinci, ki so se naseljevali v večjih skupinah tudi na jugu in severu v Chacu.

140. “Z zaposlitvijo dekleta niso imela težav. Nasprotno. Po naših pridnih in snažnih dekletih je bilo veliko povpraševanje. Že po nekaj dneh so odšle k bogatim družinam za hišne pomočnice.” Franc Kurinčič, Na tej in na oni strani oceana, Založba Borec, Ljubljana 1981, str. 173.

141. Leta 1927 je bilo mogoče kupiti skromno hišo s tremi sobami in kuhinjo za 500 pesov.

Najtežje je dobiti službo za inteligentne poklice, t. j. za pisarniška dela in pa za slobodne profesije. Te vrste služb so monopol domačinov, kateri neradi vidijo tujo konkurenco. Največjo oviro pa za tovrstne službe, tvori nepoznavanje jezika in pa pomanjkanje naših podjetij; še bolj pa pomanjkanje narodne zavesti pri tistih redkih Jugoslovenih, ki podjetja imajo in o katerih se po časopisih v domovini piše mnogo več kot je resnica.

Kar je naših inteligentov tukaj, ti so začetkoma neverjetno drago plačali svoj obstanek.

Nato avtor dodaja še kruto ugotovitev in optimistično napoved: *"Tisti, ki so zadovoljni s tem prvim štadijem, a ne stremijo po čem boljšem, bi lahko ostali kar doma, kajti ostali bodo tukaj vedno na istem. Argentina, kot nova zemlja, se pa razlikuje od Evrope predvsem v tem, da nudi sposobnim ljudem priložnost, da napredujejo in se razvijajo do skrajnih mej svoje sposobnosti."*

Kot je videti iz opisa iz tistega časa, tudi v Argentini niso "pobirali zlata po tleh". Začetek je bil težak. Pogosto kolonizacijske družbe obljube niso držale, pravzaprav je bilo jasno, da tega namena niti niso imele. Obljubljale so, denimo, da bodo migrante pričakala obdelana polja, pomoč v semenu in hrani, kreditih, toda vsega skupaj je bilo tako malo in ves sistem zamišljen tako, da so se tisti, ki niso takoj propadli, tako zadolžili, da so delali mnogo let na robu izčrpanosti, da bi na koncu izplačali najeto zemljo, družba pa je na zemljo, ki ji je ostala, vabila nove žrtve. Pogosto so izseljenci, ki so ostali brez vsega, iskali pomoč v kraljevem poslaništvu,¹⁴³ ki pa ni imelo moči, da bi kolonizacijske družbe prisililo k zakonitemu poslovanju.¹⁴⁴ Sistem je bil pač zamišljen tako, da bi kolonizacijske družbe kar največ zaslužile in za kar največ časa vezale kolone nase.

Neznana Slovenka v Mar del Plati leta 1928.

142. Slovenska naselbina v "Colonia la Llave", str. 13.

143. Nota Kraljevega poslaništva zunanjemu ministrstvu, Buenos Aires, 26 aprila 1933.

144. Že leta 1852 so avstrijske oblasti dojele škodo, ki jo propaganda teh družb predstavlja lokalnemu gospodarstvu. Notranje ministrstvo je prepovedalo ustanavljati izseljenške agenture, toda brez velikega uspeha, ker na italijanski strani teh agencij v glavnem niso nadzorovali.

(Escriba en español o en alemán sobre Libreta).

LIBRETA N.º 7 5 5 8 4

A. NORMAN DE

DE ALBERT CLAYTON

ERIKS STR. JAROSF 3/4 MARION CLAYTON

BANCO GERMANICO

100, rue de la République - PARIS, FRANCE

CASA CENTRAL

Deutsch-Österreichisches Bank A. G.

Berlín

SUCURSALES

En Alemania: Bremen, Altona,
Hamburgo, Lübeck,
Stettin, Kiel,
Danzig,
Slesvig, Altona,
Vöslau,
Wismar,
Anklam, (Rügen).

En Europa: Moscú,
Petersburgo.

Correspondencia en todos países del mundo.

Kriza ob koncu dvajsetih let je povzročila novo spremembo v argentinski migracijski politiki in nova navodila konzulom v tujini. Februarja 1928 argentinski konzul v Splitu v svojem poročilu piše: *“V skladu z navodili, ki sem jih prejel od generalnega konzulata v Beogradu, je pričujoči konzulat začel omejevat emigracijo vseh oseb, ki ne bi bili moderni kmetovalci in ki nimajo najmanj 50 dolarjev za izkrcaње v Republiki, razen če jih pokličejo sorodniki ali prijatelji, v tem primeru pa morajo pokazati pismo s tako vsebino, ki so ga legalizirali argentinski organi, ali pa dovoljenje Generalne direkcije za imigracijo ...*

145. Poročilo argentinskega konzulata v Splitu o imigraciji (Zaupno), 24. aprila 1928. Diplomatski arhiv Ministrstva za zunanje zadeve, Expediente 9/1928.

V naslednjih sedemdesetih letih so se Slovenci pokazali kot nadpovprečno sposobni, še posebno tedaj, ko so Argentino začele prizadevati krize. Zanimivo je, da težko odkrijemo tipičen poklic, značilen za Slovence v prvi generaciji. Medtem ko so Japonci bili (in so še vedno) predvsem lastniki pralnic in kemičnih čistilnic, Armenci so se usmerili v čevljarstvo in izdelavo volnenih izdelkov, Italijani so imeli trgovine s sadjem in zelenjavo, Španci prav tako pogosto trgovine, Turki in Arabci so se ukvarjali z ročnim delom, Židje s tekstilno industrijo itn., so Slovenci pogosto menjavali poklice in opravila.

Sicer pa so slovenski izseljenci bili predvsem kmečkega izvora in brez poklica ter le z osnovno izobrazbo. Bile so tudi izjeme, na primer

Veseli Solkanci pred drugo svetovno vojno v Buenos Airesu.

Solkanci, ki so bili znani po Evropi kot mizarji. Čeprav se jih je v Argentino izselilo veliko, so redki tam nadaljevali svoj poklic. Delali so občasno pri izgradnji hiš in hotelov, vendar pa jim ni uspelo, kot članom drugih etničnih skupin, zagotoviti prevlade nad mizarstvom v Argentini. Utopili so se v množici mezdnih delavcev in najpogosteje opustili svoj poklic.

To odkriva, na eni strani, da Solkanci niso imeli začetne materialne moči, s katero bi si lahko "prisvojili" neki gospodarski sektor, pa tudi, da so priseljenci nekatere sektorje gospodarstva prevzemali na osnovi etničnih kriterijev, povezav ter tradicij. Na drugi strani pa to pomeni, da so bili Slovenci brez podobnega organiziranja, torej neorganizirani kot socialna skupina, in so se oprijemali katerega koli poklica, le da bi izboljšali osebni standard in po verjetnosti nato s prihranki odpotovali v domovino. Opirali so se le na individualne sposobnosti – "pridnost", ne pa na kolektivno moč.

Kmetijski stroj iz delavnic izseljenca Karla Možeta, ki je tragično izgubil življenje pri izterjevanju dolgov.

Razloge neorganiziranosti je iskati tudi v tem, da so Slovenci bili relativno nova imigrantska skupina, ki si še ni mogla izboriti mesta v družbi, in v tem, da tradicionalno niso bili emigranti, ki bi si znali kot etnična skupina zagotoviti položaj v novi sredini. Bili so relativno slabo povezani in pogosto neenotni. Tega vtisa ne popravlja dejstvo, da so imeli nekaj časa trgovsko zbornico in več izseljenskih društev, ki pa jim celo v najboljših časih ni uspelo zbrati več kakor 10 % vseh izseljencev. Večina je ostala razkropljena. Zato so tudi bili pogosto žrtve šovinizma. Po drugi strani proti njim ni bilo množičnih histerij, kot se je dogajalo Židom, so pa bili žrtve protislovanskih občutkov med pripadniki večinskega prebivalstva italijanske, španske ali argentinske narodnosti – od tod izhaja izraz “polacos” s ponižujočim pomenom za vse Slovence.

Gornja ugotovitev pa ima še eno pomembno posledico. Namreč brez gospodarske moči kot etnična skupina Slovenci niso mogli računati na politično moč, ki se je v Argentini gradila predvsem na osnovi strankarske in socialne pripadnosti. V Argentini je več stoletij vladala predvsem kolonialna in postkolonialna zemljiška oligarhija, ki sta jo nato zamenjali industrijska in vojaška, prepredena s klerom, to pa so bili socialni sloji, kamor Slovenci, predvsem levičarskih prepričanj, niso mogli. Pozneje, ko bomo govorili o povojni slovenski emigraciji, bomo videli, da tudi tej ni uspelo prodreti v visoke socialne sloje. Razloge je treba iskati v njeni organiziranosti kot enklavi.

Slovence so, kot vse druge priseljence, izkoriščali do skrajnih mej. Pogosto so bili udeleženci spopadov s policijo. Mnogi so zato ostali brez dela, tavalili po ulicah in iskali nove priložnosti. Nekateri so odhajali v druge province in se pogosto tudi razočarani vračali zaradi neizpolnenih obljub in izkoriščanja. Takih primerov je bilo mnogo, zato je tudi jugoslovansko kraljevo poslaništvo večkrat protestiralo pri argentinskih organih.

Eno takih pričevanj je v noti št. 2693 z dne 14. septembra 1914, v kateri poslaništvo prosi ministrstvo za zunanje zadeve, naj guverner province San Juan izpolni pogodbene obveznosti in izplača obljubljeno jugoslovanskim kamnosekom, rudarjem in zidarjem. No, kot je pričakovati, poslaništvo ni moglo odločilno vplivati na izboljšanje položaja naših izseljencev, prav tako ministrstvo ni doseglo ničesar za svoje izseljence, ki so jih v argentinski zgodovini (in še vedno) izkoriščali(-jo) do skrajnih mej, ki so (in še) mejile(-jo) že na suženjski odnos.¹⁴⁶

Kmetijske kolonije v rodovitnih krajih Argentine so bile takrat že zelo gosto naseljene. Teritorialna ekspanzija se je že končala in ostala je še zemlja v oddaljenih provincah, kot Mendoza, na severu v vročih subtropskih provincah Formosa, Misiones ali Chaco, in manj rodovitna zemlja. Obrobne province je obšel razvoj, ki so ga doživljale "mediteranske" province ob Río de la Plata, vendar pa so imele priložnost razviti se kot izvor surovin za velike trge.

"Colonija la Llave" v okraju San Rafael v Mendози, ki je bila v lasti dveh bank,¹⁴⁷ je bila ena redkih slovenskih naselbin. Kljub temu, da se je

Prva stran prve v slovenščini tiskane brošure izdane v Argentini leta 1927.

146. Trditev, da je Argentina lepo sprejela izseljence, je le mit, zahvaljevanje Argentini za njeno širokosrčnost, ki ga srečamo med izseljenci, kar ponavljajo celo nekateri slovenski raziskovalci, pa predvsem posledica nacionalizma, kot bomo videli pozneje.
147. "Banco Francés del Río de la Plata" in "Banco Español del Río de la Plata" sta prodajali zemljo Slovincem na ugodne desetletne kredite in z 10-odstotnim gotovinskim pologom. Kljub temu kolonija ni dolgo obstala in Slovenci so zemljo zapuščali.

Mendoze in s tem kolonije prijel vzdevek "argentinska Kalifornija",¹⁴⁹ je kmalu izgubila slovenski značaj, saj so se začeli Slovenci izseljevati, tudi zaradi krize, ki je prizadela kmetijstvo in živinorejo.¹⁴⁹

Mendoza je bila privlačnejša predvsem zaradi dejstva, da so tam bila posestva veliko manjša kot drugje po Argentini in je bilo do njih lažje priti. Skoraj 80 % posestev je bilo manjših od 25 hektarjev, kar je omogočalo preživetje in napredek veliko več kmečkih družin kot v drugih argentinskih provincih, v katerih so po pravilu veleposestva merila po več tisoč hektarjev in ki so jih po navadi obdelovali najemniki.

Brošura takole svari priseljence: "Vzemimo za svarilen zgled one naselbine bratov Hrvatov,¹⁵⁰ ki so prišli sem že pred desetletji, pa so radi neorijentacije do danes ostali samo najemniki zemlje, hateri je njihovo lastno delo povzdignilo ceno tako, da je dandanes vkljub vsem dobrim žetvam ne morejo več hupiti."¹⁵¹

Priseljevanje se je ob koncu dvajsetih let zmanjšalo predvsem zaradi svetovne gospodarske krize, ki je prizadela tudi Argentino, vendar pa ni zastalo vse do druge svetovne vojne. Ob začetku leta 1927 je bilo v Argentini okoli 10.000 Slovencev, če ne upoštevamo njihovih v Argentini rojenih potomcev, morda malo manj. Vsega skupaj je bilo 60.000 Jugoslovancev. To število se je pozneje povečalo.

V tej zvezi je zanimiva primerjava tujcev v Mendozi po narodnosti. Leta 1924 je bila struktura tujcev naslednja:

Španci	47.409
Italijani	32.601
Južnoameričani	8.361
Turki	2.425
Francozi	2.358
Jugoslovani	1.189
Nemci	1.134
Rusi	939
Angleži	341
Druge narodnosti	1.424
Skupaj tujcev	98.184
Prebivalstvo Mendoze	359.000

148. V brošuri o Slovencih v koloniji La Llave zasledimo izraz "argentinska Kalifornija" na strani 15. Anton Podlogar leta 1973 izraz uporabi v naslovu svojega dela Slovenci v Rio Negru – argentinski Kaliforniji.

149. Luis Marušič, ki je leta 1933 prispel v Argentino kot devetleten deček, pripoveduje, da je oče Andrej že leta 1928 v koloniji "La Llave" kupil zemljo, vendar pa je v tridesetih letih prišlo do krize in sinovi so se odselili. Luis je odšel v Buenos Aires, kjer je postal avtoprevoznik in član slovenskega društva Samopomoč. Danes Marušičevo zemljo v Mendozi obdelujejo najemniki.

150. Zlata doba hrvaškega naseljevanja se je končala, ko se je šele začela zlata doba slovenskega priseljevanja sredi dvajsetih let 20. stoletja.

151. Tekst povzemamo s tiskarskimi napakami in brez popravljanja stila ali narečja. Slovenska naselbina v "Colonia la Llave", str. 14.

Podatki popisa prebivalstva iz leta 1924, torej ob začetku slovenskega množičnega priseljevanja, pričajo, da je v Mendozi bilo takrat 1189 Jugoslovanov, ni pa znano, koliko je bilo Slovencev. Prav tako je težko ugotoviti, kako so se opredeljevali Slovenci iz Primorske, ki je bila pod Italijo. Glede na to, da je bilo v navadi, da so argentinski organi vpisovali državljanstvo kot narodnost, je verjetno, da bi Primorce v Mendozi morali iskati v rubriki Italijani, druge Slovence iz Kraljevine SHS pa v rubriki Jugoslovani. Italijani so bili druga največja skupina tujcev v Mendozi sredi dvajsetih let 20. stoletja.

Kljub temu, da je v tridesetih letih skorajda zastala emigracija Slovencev v Argentino, se posledica iz dvajsetih let že kaže kot izboljšanje gospodarskih odnosov med državama pri podpisu trgovinskega sporazuma in statusu pooblaščenega trgovinskega partnerja. Pozitivni rezultati so se pojavili torej tam, kjer jih je ob pojavu migracije tudi pričakovati: na eni strani nakazila družinam, ki so ostale v domovini, na drugi pa razvoj gospodarskih in drugih odnosov med državama.

c. Začetki organiziranja Slovencev v Argentini

Slovenski priseljenci so po prihodu v Argentino imeli velike težave, čeprav so, že ne več nepismeni kot v 19. stoletju, pa vendarle slabo izobraženi, ker so bili predvsem kmetje in manj delavci, pokazali nadpovprečno sposobnost tudi zaradi organiziranosti, ki so jo prenesli iz domačih krajev. Začeli so ustanavljati društva, ki so jih organizirali po vzoru tistih v domovini, predvsem na Tržaškem. Funkcije teh društev so bile širše kot tiste v domovini, bile so pod vplivom priseljenjskih društev drugih etničnih skupin, ki so imela že sedemdesetletno tradicijo, ko so prvi Primorci začeli prihajati v Argentino, in pod vplivom razmer, saj, denimo, ni bilo socialnega sistema. Mnoge organizacije niso dolgo obstale, druge pa so se združevale.

Ko govorimo o družbenem življenju "starih" izseljencev, mislimo predvsem na izseljenska društva kot kulturno-prosvetne in solidarnostne ustanove. "Stari" slovenski izseljenci si niso organizirali družbenega življenja tako na široko, kot so to storili pozneje povojni izseljenci. Njihovo družbeno življenje je predvsem potekalo znotraj društev. Niso ustanavljali ločenih političnih, kulturno-prosvetnih, cerkvenih ali ekonomskih institucij. Po navadi so te funkcije pokrivala društva: nudila so socialno pomoč iz skupne blagajne, organizirala kulturno delo, popoldanske osnovnošolske tečaje in šole (dejansko le dva poskusa ustanovitve šole, ki pa nista dolgo obstajali), zabavno življenje, športno delo ipd. Bilo je nekaj poskusov organizirati samostojne organizacije, npr. poskus Trgovske zbornice društva Naš dom, ki je sicer začela delovati, vendar se ni formalizirala in ni zaživela.